

Дом културе Студентски град, Београд

DOI 10.5937/kultura1547158G

УДК 7.038.53/54(497.11)“2014”

7.07:316.7

стручни рад

КОНТЕКСТУАЛНЕ ПРАКСЕ У ОКВИРУ УМЕТНИЧКЕ РЕЗИДЕНЦИЈЕ ЦИМЕР

Сажетак: *Текст разматра контекстуалне праксе на примеру уметничке резиденције Цимер покренуте у оквиру Ликовне редакције Дома културе Студентски град и реализоване у Студентском граду на Новом Београду крајем 2014. године. Узимајући у обзир локални контекст и специфичности, у тексту се расветљавају основни аспекти и стратегије партиципативне уметности примењени у оквиру конкретног пројекта као што су: истраживање и рад са заједницом, осветљавање одређеног социјалног проблема, нагласак на креативном процесу и непредвидивост исхода уметничког процеса, апропријација метода и облика комуникације из свакодневног живота у уметничким пројектима, делегирани перформанс. Кроз анализу уметничких акција интернационално активног уметника Александра Јестровића или Јамесдина, првог учесника уметничке резиденције Цимер, откривен је нови поглед и остварена видљивост постојећих проблема у оквиру живота студената у Студентском граду, који су кроз навик постали недовољно видљиви. Рефлексија искустава из микро контекста неминовно је повезана у тексту са разматрањем промена и токова у ширем друштвеном и историјском контексту.*

Кључне речи: *контекст, партиципативна уметност, уметничке резиденције, апропријација*

У времену када су интеракција и комуникација постале најбитнији елемент у друштву, на српској уметничкој сцени се поново преиспитује и схвата значај уметничких резиденција са аспекта културне политике, уметничке продукције, културног туризма, умрежавања на интернационалном

нивоу.¹ Важан сегмент суделовања у уметничким резиденцијама јесте и остваривање и развијање заједништва, које у клими промене парадигме коју живимо постаје *sine qua non* продуктивног става. Садашња достигнућа у науци и технологији нуде модел динамичне мреже релација, свест о јединству и међузависности свих ствари и догађаја, потребу за преображајем субјективности и преобликовањем односа. Напуштање статуса уметника-генија, демистификација ауторства и губитак аутономије уметничког дела су идеје присутне у савременој уметности које у уметничким резиденцијама имају неопходне услове за развој, јер нас уче да се подручје субјективности дефинише и формира кроз додир са другим пољима. Управо додир са другим подручјима отворио је простор ка укључивању контекста у промишљање односа уметничких пракси и друштва, у тој мери да је контекст из једне крајње маргинализоване позиције постао један од круцијалних елемената савремене уметничке праксе. У овом тексту биће речи о недавно завршеном пилот пројекту уметничке резиденције ситуиране у Студентском граду на Новом Београду и уметничким радовима произашлим из овог пројекта, који се могу анализирати из угла контекстуалних уметничких пракси.

Први гост новоустановљене уметничке резиденције *Цимер*, која је покренута у оквиру ликовне редакције Дома културе Студентски град на Новом Београду, био је Александар Јестровић или Јамесдин. У периоду од 1. новембра до 31. децембра 2014. године, уметник се налазио у улози цимера, живео је у студентској соби заједно са другим студентима, хранио се у мензи, играо баскет на теренима и укључивао се у свакодневне активности у Студентском граду. Током резиденцијалног боравка, са невероватним бројем идеја, уз упорност, која му не недостаје и инвентивна решења, реализовао је неколико уметничких радова у сарадњи са студентима, запосленима у Дому културе Студентски град, екипом телевизије Студентски град, промишљајући пре свега контекст у коме је боравио у том периоду.

Уметнички радови произашли из овог пројекта могу се сагледати из угла партиципативних уметничких пракси које данас чине најзаступљенији модел уметничког деловања и повезане су са флуидном природом савременог фрагментраног, нестабилног и убрзаног живота. Међутим, историјски почетак тих пракси није скорашњег датума, већ је препознат

¹ Текст је писан за каталог пројекта Уметничке резиденције *Цимер* који је реализован у Дому културе Студентски град у периоду од 1. новембра до 31. децембра 2014. године. Каталог ће бити објављен у октобру 2015. године у издању Дома културе Студентски град.

још у футуристичком покрету крајем прве деценије двадесетог века.² Свака нова актуелизација партиципативне уметности повезује се са турбулентним историјским догађајима и превратима, као што су били Први светски рат, октобарска револуција, талас студентских побуна 1968, пад Берлинског зида, и ратови који су проистекли из нове геополитичке ситуације у протекле две деценије. Пројекте партиципативне уметности карактерише нови однос са публиком, која се не третира као пасивни прималац већ као активни учесник. Предност је дата креативном процесу, а не коначном резултату у смислу естетизованог уметничког дела које се излаже искључиво у галерији. Отвореност ка непредвидивости исхода у пројектима ове врсте укључује важност искуства кроз које учесници пролазе и ефекте које ће проживљено искуство донети у њиховим будућим животима. Публици се чак делегира извођење уметничког рада, и притом уметник престаје да буде једини аутор дела. Апропријација, давање инструкција, примена дефинисаних правила са мање или више импровизације постају уобичајене методе остваривања ових пројеката. Окосницу партиципативних уметничких пракси често представља регистровање социјалног проблема у одређеном контексту, па се истраживањем и радом са заједницом дотични проблем обухвата у својој вишеслојности и показују скривени владајући механизми. Овакав начин рада укључује уметничке стратегије које присвајају методе комуникације из различитих регистара свакодневног живота: објављивање огласа, позива на сарадњу, употребу савремених медија масовне комуникације, коришћење затечених ресурса контекста, званичну кореспонденцију са надлежним органима, или, пак, преузимање уобичајених форми дружења као ситуација за потенцијални уметнички догађај.

Управо се таквим поступцима Јамесдин користи током организације и реализације свог уметничког рада у оквиру резиденције *Цимер*. У својим акцијама, или како их сам назива „социјалним експериментима”, он испитује различите могућности уметничке комуникације са заједницом, водећи се идејом импровизације као главном окосницом свог уметничког стварања. Оно што проистиче из узajамног прожимања и међузависности форме и садржаја, јесте уметникова одлука да своје радове реализује у различитим медијима: видео уметности, инсталацијама, догађајима, перформансима, асамблажима, у које су интегрисани традиционални уметнички медији као што су слика, графика, скулптура.

2 Bichop, C. (2012) *Artificial Hells: Participatory Art and the Politics of Spectatorship*, London, New York: Verso Books, p. 41.

Да би се на занимљив начин представио својим комшијама, уметник је одлучио да у сарадњи са телевизијом Студентски град реализује видео рад *Тајанствена личност*³, који представља реконструкцију *Игре детекције* из легендарне *Квискотеке*, емисије популарне у бившој Југославији. У овом забавном и едукативном догађају учествовала су три станара Студентског града, студенти Филозофског факултета, након што су се одазвали на оглас који је позивао студенте да учествују у овом квизу. Одабрани студенти су имали задатак да на основу питања постављаних тројници тајанствених личности, које су се представљале као Александар Јестровић Јамесдин, и њихових одговора, погоде који је онај прави. На овај начин млади људи су добили нова сазнања о савременој уметности, која обично остаје изван интересовања студентске популације, а осим тога и уметник је дошао до сазнања шта студенти неуметничких факултета мисле о савременој уметности и како је схватају. Истовремено је разбијена фама и откривен идентитет уметника о чијем се боравку као уметничком пројекту већ увелико причало.

Једно од општих места историје Студентског града је присуство студената без права на живот у студентском дому, познатијих под именом Илегалци. Истражујући тај феномен, Јамесдин је од станара првог блока Ф-крила сазнао многе приче које данас формирају легенду о *илегалцу* и начинима на које се дотични довијао како би живео у већ настањеним собама, као што је на пример спавање на импровизованом лежају у плакарју. Желећи да учини видљивим присуство илегалца, уметник је одлучио да са Петром Сибиновићем (студентом вајарства на ФЛУ у Београду) и уметницима Браниславом Николићем и Мићом Стајчићем, направи и излије у гипсу, патинираном тако да личи на бронзу, скулптуру коју чине глава и нога младог човека и постави је у полицу плакара студентске собе на место где су својевремено многи студенти илегално спавали током својих студија.⁴

Ова скулптура је била окосница догађаја *Илегалца* у соби 325 у блоку 1Ф Студентског града, где је Јамесдин живео. Користећи тај догађај, он се осврнуо на журке које се праве у „Студењаку” и које су по причама све ређе. Организујући журку, уметник је постао свестан правила која је потребно испоштовати да би се спровело дружење са већим бројем

3 Видео рад *Тајанствена личност* је доступан на <https://www.youtube.com/watch?v=4xL9NmLD2hg>

4 Рад *Илегалца* се може посматрати и као скица за скулптуру у јавном простору Студентског града, која би била изливена у бронзи са бронзаном плакарјом као постаментом. На тај начин она би као споменик говорила о жељи за образовањем и жртвама које се због тога подносе.

људи у соби. Било је потребно испунити низ обавезних процедура као што су: кореспонденција и састанак са надлежном службом безбедности Студентског града, затим достава листе званица портирима који воде рачуна о трајању журке у соби и идентификују долазак и одлазак посетилаца. На самом догађају била је изложена звучна инсталација коју је уметник реализовао истражујући тему илегалца данас и при томе се послужио „илегалним” снимањем разговора студената у аутобусу који су толико гласно причали да је свако могао да их чује. Тема њиховог дијалога била је недозвољена трговина студентским местима у студентским домовима у Београду.

Осим колега са уметничке сцене, станара Студентског града, запослених у Дому културе Студентски град, пријатеља и родбине, журци су присуствовали студенти Јан Фиге (Jan Fiege), Јозеф Мас (Josef Maab), Себастијан Оматш (Sebastian Omatsch) и Морен Фогел (Moreen Vogel) са Високе школе уметности Вајсензе у Берлину који су са својом професорком Силвиом Лоренц (Silvia Lorenz) били у посети Београду поводом наставка пројекта *Eastern Promises*, претходно реализованог у Београду и Берлину. Заправо, након догађаја *Илегалца* ова група студената је одлучила да као илегалци наступе у оквиру самосталне изложбе Александра Јестровића или Јамесдина, чија је реализација под називом *Вечити студент* била планирана на крају уметничке резиденције *Цимер*. Они су у својим радовима базираним на седмодневном истраживању културног живота у Београду применили шест принципа којих се београдски уметник Саша Марковић Микроб придржавао током свог уметничког живота: да уметност мора бити наративна, свима приступачна, забавна и смешна, доследна, локално оријентисана и произведена јефтиним средствима. Није случајно што су студенти из Берлина на овај начин присвојили принципе Микробовог рада и препознали их као компатибилне са Јамесдиновим деловањем, јер оба уметника припадају сличном сензибилитету једног дела уметничке сцене у Србији. Један од колективних радова групе студената из Берлина састојао се у постављању билборда израђеног од шаторског крила на коме је исписана реч *Илегалци* и који је герилском стратегијом постављен у току ноћи уз остале билборде у којима се оглашавају програми Дома културе Студентски град.⁵

5 Колективни рад *Илегалци* скренуо је пажњу једног од највећих савремених мислилаца Алена Бадјуа (Alain Badiou) приликом његове серије гостујућих предавања у Дому културе Студентски град, који се након тога заинтересовао да ли данас постоје илегалци и да ли би могао да их упозна.

На отвореном простору Јамесдин је реализовао рад *Мој сви-жет се распада* у форми заставе постављене на један од јарбола на платоу Студентског града. Застава је изведена методом пачворк (*patchwork*) шивења од цегера које је уметник добијао као рекламни материјал институција културе и актуелних културних дешавања и осликана је у техници уљане слике. Цегери могу да симболизују мобилност савремених људи чији се живот убрзано фрагментира, а које они покушавају да поново споје у једну целину. Ово искуство не заобилази ни студенте који су као станари Студентског града условљени привременим боравиштем и сталним доласцима и одласцима. У том смислу је излагање заставе која се вијори у простору између студентских блокова одлично контекстуализовано. Видео лепршајуће заставе на ветру презентован је у оквиру пројекта *Нес(а)вршене структуре*⁶ у Културном центру Београда, која је отворена 18. децембра 2014, односно истог дана када је отворена изложба *Вечити студент* у Дому културе Студентски град. Ове две изложбе повезивао је Јамесдинов перформанс којим је заокружио још један рад започет и развијан током боравка у Студентском граду. Током перформанса у Културном центру Београда, уметник је у улози радника из мензе послуживао посетиоце студентском вечером која је припремљена у мензи Студентског града и затим достављена у Подрoom галерију. Тако је публика постала партиципативни чинилац овог уметничког рада, поред кога је изложена документација о посети Јамесдина и његове колегинице Андрее Палашти из Новог Сада тамошњој мензи Покрајинске Владе, одакле је једино добијен позитиван одговор на молбу о могућности посете. На самом почетку уметничке резиденције *Цимер* и првих obroка у мензи у Студентском граду, Јамесдин је дошао на идеју да проба храну и из других мензи јавних институција, као што су Скупштина града, Министарство унутрашњих послова, Палата Србија и упореди јеловнике. О том искуству уметник пише неку врсту дневничке забелешке, коју користи као документацију на изложби и каталогу, што постаје још једна уметничка стратегија током развијања рада у оквиру резиденцијалног боравка. Ток и исход овог подухвата кроз кореспонденцију са надлежним органима, анализа добијених одговора и немогућност реализовања сведоче о затворености и неповерењу владајућег политичког система према

6 Ауторке пројекта и изложбе *Нес(а)вршене структуре* биле су: Марта Киш и Карла Пудар (галерија СЦ Загреб) и Зорана Ђаковић Минити (Подром, Културни центар Београда). На изложби су учествовали: Фокус група, Александар Јестровић Јамесдин, Владимир Миладиновић, Марина Пауленка, Марко Тиранић, Борко Вукосав, Галерија Подром, Културни центар Београда, 18. 12. 2014 – 10. 1. 2015.

грађанима, али и институцијама из других ресора, као што су култура и просвета.

Јамесдин је током живота у Србији радио као наставник ликовног образовања у основној и средњој школи и често је у својим уметничким радовима рефлектовао то искуство. Боравак у Студентском граду, где живе студенти који су дошли да се образују на београдским универзитетима, подстакао га је да се теми учествовања у едукативном систему врати на суптилно провокативан начин. Том приликом Јамесдин је у раду *You are a big girl now* методом апропријације укључио цртеже и слике бивших ученица које су послужиле као подлога за његову нову графику у техници сито штампе. Графички отисци представљају портрете ученица које су у међувремену одрасле, односно њихове фотографије у купаћим костимима преузете са личних *facebook* профила. Ово двоструко преузимање цртежа и слика из различитих периода живота бивших ученица сведочи о новом начину на који се данас излажемо погледу других посредством друштвених мрежа које подстичу егзибиционизам и воајеризам без генерацијских и хијерархијских препрека.

Рад који је Јамесдина заокупљао од првог дана резиденцијалног боравка је истраживање комуналног проблема проистеклог из пораста броја станишта птица из породице гачака у кругу Студентског града, које је укључило и реализацију инсталације *Птице серице*. Празна сликарска платна уметник је у сарадњи са техничарима Дома културе Студентски град поставио хоризонтално испод дрвећа са гнездима очекујући да птице креирају слику радећи оно што иначе раде, остављајући свој измет у простору. С обзиром на тенденцију партиципативних пројеката да користе методу „делегираних перформанса”, *Птице серице* би се могле сагледати као својеврсна партиципаторна пракса, када се животињама препушта извршење целог уметничког рада. Јамесдин се изненадио индиферентношћу заједнице по питању решавања иритантности буке и нехигијене које производе птице, па је на тај начин желео да учини видљивим проблем који је са дистанце могао да сагледа. У вези са овим радом настао је асамблаж *Hello darkness, my old friend*, који се састојао од уљане слике са представом особе у агонији унеређене птичијим изметом, гране дрвета и дрвене шаке која у руци држи дигитални уређај са *gifs* анимацијом Музеја савремене уметности у Београду⁷ у пламену. На трагу критике институција

⁷ Музеј савремене уметности у Београду је током прве деценије 21. века организовао гостовања неколико битних изложби када говоримо о контекстуалним и партиципативним уметничким праксама: *Музеј Стеделијк у Музеју савремене уметности* (2004), *Situated Self: Confused*

српског друштва, присутне у већини Јамесдинових радова насталих у оквиру резиденције налази се и овај осврт на музејске институције, које су затворене за јавност више од једне деценије, као и државне културне политике чије је одсуство у јавном животу један од разлога последица којима се уметник бави. Пројекат уметничке резиденције *Цимер* је пилот пројекат којим се желе укључити станари Студентског града у уметничке и културне садржаје Дома културе Студентски град. Од отварања 1974. године, ова установа осмишљава програме са циљем да негује постојеће и развија нове културне потребе и креативност студената, посебно оних који живе у Студентском граду. У последњих петнаест година приметна је доминација пасивног модела конзумације културно-забавних садржаја међу студентском популацијом, што је одраз генералног стања изазваног друштвено-политичким нестабилностима, транзицијом ка дигиталној парадигми, интензивирањем комуникације путем интернета, отуђењем и комодификацијом односа условљених доминантном логиком глобалног неолибераног капитализма која се инсталира и у Србији.

Јамесдин се у својим уметничким истраживањима заинтересовао за проблематику студентског живота не само у Београду. Као студент мастер програма *Art in Context* на УДК Универзитету у Берлину, своју уметничку праксу и делатности већ је усмерио ка том пољу пре доласка у Београд.⁸ Такође, у току и након резиденције *Цимер*, путовао је у Загреб у организацији тамошњег Студентског центра где је фокус његовог уметничког истраживања била делатност ове институције. У том смислу су значајне чињенице да је Јамесдин одрастао у Загребу где је својевремено посећивао Студентски центар, провео је највећи део свог живота у Београду, живећи у насељу Бежанијска коса, недалеко од Студентског града, а већ неколико последњих година живи и студира у Берлину. Тако се његово уметничко истраживање грана на више страна и омогућава му занимљиве компаративне увиде које испољава у свом раду и чини их доступним различитим публикама које активно учествују у формирању тих увида.

Могли бисмо рећи да је имплементација уметничких пракси Александра Јестровића или Јамесдина у истраживање контекста кроз пројекат *Цимер* допринела узајамном сагледава-

Compassionate, Conflictual (2005), *У раскораку – Измештање, саосећања и хумор у савременој уметности у Британији* (2007).

8 Непосредно пре доласка на резиденцију *Цимер* у Београд, отворена је изложба Александра Јестровића или Јамесдина *Monkey Business* у мензи Хумболт универзитета у Берлину.

њу живота у Студентском граду, освешћивању постојећих проблема који су по навици постали невидљиви, и показала креативну и духовиту анализу чак забрињавајућих ситуација. На тај начин су успостављени чвршћи односи са становницима Студентског града и отворени потенцијали за трајнију и дугорочнију едукацију кроз непосредно искуство. Континуитет овог пројекта временом би могао да пробуди интересовање студената различитих стручних усмерења за савремену визуелну уметност и начин на који она доприноси критичком промишљању, подизању свести и новом погледу на ситуације које су пасивно прихваћене као неизбежне, а потребно их је мењати.

ЛИТЕРАТУРА:

Bishop, C. (2012) *Artificial Hells: Participatory Art and the Politics of Spectatorship*, London, New York: Verso Books.

Радмила Ванкоска, *Тело и тело*,
1-2, фотографија, 2014.

Maida Gruden and Mara Prohaska Marković
Students' City Cultural Centre, Belgrade

CONTEXTUAL PRACTICES WITHIN *THE ROOMMATE*
ARTIST IN RESIDENCE PROJECT

Abstract

The text examines contextual practices through the example of The Roommate Artist in Residence Project launched by the Visual Arts Department of Students' City Cultural Centre and performed at Students' City (New Belgrade student campus) in late 2014. While taking into consideration the local context and specificities, the text reveals the key aspects and strategies of participatory art applied within a specific project, namely: research and work with community, shedding light on a specific social problem, placing emphasis on the creative process and unforeseeability of the outcome of the art process, appropriation of methods and forms of everyday life communication in art projects, delegated performance. The problems of students residing at Students' City, no longer aparent for becoming habitual, were seen in a new perspective and attained transparency through the analysis of art activities of the internationally performing artist Aleksandar Jestrović or Jamesdean, the first participant to the The Roommate Artist in Residence Project. The text inevitably links the reflection of micro-context experiences with the examination of changes and courses developing in a broader social and historical context.

Key words: *context, participatory art, artist residences, appropriation*